

Den meningsfulde melankoli

Psykologien taler ikke længere om melankoli. Psykiatrien sygeliggør den. Men i kunstens verden er der ligefrem tale om en melankolibølge. Kunsten er blevet et sidste tilflugtssted for de mørke sider i vores sind – dem, som er forbudte i et samfund, der konstant jager det næste lykkekfix

Af Sherin Khankan

Lars von Triers seneste film, *Melancholia*, handler om Jordens undergang. Jorden rammes af den altødelæggende planeten *Melancholia*, som har givet navn til filmen, imens musikken til Wagners opera *Tristan og Isolde* brager løs på højromantisk vis. I populærmusikken har Agnes Obels melankolske sange succes, og store musikalske poeter som Leonard Cohen inddrager os i deres komplekse og melankolske verden.

Ja, faktisk kan man se en tendens til, at publikum ligefrem op søger muligheden for at blive trukket ud i menneskesindets mørke afkroge, i de dybe følelser og tilstande, der ikke altid findes navn eller ord for. Der er et klart behov for kunst, som kan dét, og netop med *Melancholia* understreger Lars von Trier, at der i al god kunst findes melankoli.

Helt anderledes ser melankoli ud fra en psykologisk eller psykiatrisk synsvinkel. Her er melanko-

lien blevet overtaget af det ekspanderende diagnosesystem, der karakteriserer melankoli som en depressiv lidelse, der forpester livet både for den, som er ramt, og dennes omgivelser. Det gælder om at komme af med den hurtigst muligt.

Guddommeligt klarsyn

Synet på melankoli har undergået utallige kulturelle forandringer gennem tiderne.

Oprindeligt blev den sorte galde i det antikke Grækenland anset for kilden til melankoli.

Man anså det som noget medfødt at være melankoliker. I melankolikerens kropsvæsker var der simpelthen for meget af den sorte galde. Den var defineret som kold og tung, og man mente, at den kunne forårsage manglende selvkontrol og selvedstruktivitet – til gengæld kunne den også give evner for guddommeligt klarsyn.

Samtidig ansås melankoli for at være en del af Kosmos, og var man så uheldig (eller heldig) at være født under Saturns humorsvingende natur, havde melankolikeren i perioder både adgang til galskab og genialitet.

I Middelalderen blev den potentielle dobbelthed i melankolien imidlertid aflivet. I stedet blev tilstanden forbundet med ligegyldighed, sjælelig dovenskab og blasfemi. Men i Renæssancen blev dobbelttydigheden genfødt

15%

af alle danskere vil på et tidspunkt i deres liv få en depression

sammen med den kunstneriske opblomstring. Lidelse og smerte blev nu set som noget, man skulle igennem for at få kendskab til det, der befandt sig omme på den anden side af disse tilstande. I Oplysningstiden, individualitetens

og lykkens århundrede, affejedes melankolien atter. Nu blev den anset for at rumme en potentiel fare for galskab, som kunne true et menneskes lykke. Desuden ænrede opfattelsen af melankolien sig. Fra at have været noget naturgivent blev den nu opfattet som noget kulturgivent. Frem for at anskue tilstanden som en del af mennesket og Kosmos selv, blev den efterhånden opfattet som symptom på kulturel fremmedgørelse og udmattelse. Det perspektiv blev forstærket, da Freud udlagde sin psykoanalytiske tolkning af melankoli ved at sammenstille tilstanden med sorg.

Ifølge Freud stammer melankolien, ligesom sorg, fra et ydre tab, der vendes indad og viser sig som tristhed, præstationsopgivelse og manglende interesse for omverdenen.

Sorgen ophører efter en periode modsat melankolien, som i stedet fastholder objektet ved at skabe en narcissistisk identifikation med tabet.

Udtryd ulykken

Samtidig straffer melankolikeren sig selv ved at se sig selv som ansvarlig for tabet. Melankolikeren finder en form for sadistisk nydelse ved at pine sig selv, mente Freud. I dag er vi fortsat optaget af at udrydde alt det, der kan true menneskets velbefindende. Psy-

kologien er på mange måder blevet overtaget af positiv og kognitiv psykologi, der har fokus på, hvordan mennesket selv har mulighed for – måske endda pligt til – at skabe det bedst mulige liv for sig selv: Maksimal lykke og minimal lidelse.

Rammes mennesket af negative tanker og følelser, er det kun mennesket selv, der har kontrol over og kan ændre det, der står i vejen og forstyrrer det egentlige, virkelige og lykkelige liv. Og hvem vil ikke gerne være lykkelig, opnå mest mulig velvære og undgå lidelse? (Kunne svaret tænkes at være melankolikere?)

At være melankolsk ses ikke længere som noget, man er, men som noget, der kan ske for én. Er melankolien kommet udefra, og har den bidt sig fast som en tæge, har – og skal – mennesket selv have vilje nok til at tilintetgøre den, så den ikke forpester et liv, der ellers ville have alle muligheder for at blive lykkeligt.

Sygeliggjort melankoli

På trods af at mennesket er ansvarligt for at skabe sin egen lykke, er der hjælp at hente, hvis det går rigtig galt. Har vi som mennesker givet op, fejlet i at være lykkelige og derfor bliver ulykkelige, deprimerede og svage, står en hel industri parat til at (be) gribe os med antidepressiv medicin.

Historien viser, at melankoli er et kulturelt og ambivalent fænomen. Men den viser samtidig, at i alle perioder, hvor lykken er den mest centrale samfundsværdi, sygeliggøres og simplificeres melankolien. Den bliver gjort til en negativ og forstyrrende tilstand. Men måske er melankolien i stedet en universel og eksistentiel tilstand? Måske er det i virkeligheden kulturen, der tager forskelligt imod menneskelig kompleksitet?

Når vi i dag enten er lykkelige eller ofre for ulykke, skabes der ikke megen plads til at undersøge, hvad melankoli dybest set kan være udtryk for – f.eks. en tilstand, der kan opstå i mødet med eksistentielle vilkår: dødsvished, ensomhed, frihed og meningsløshed – faktorer som altid er be-

tydningsfulde og nærværende i menneskelige forhold.

I denne forståelse er angst og negative følelser ikke noget, man kan udrydde. De er forhold ved selve livet. Her findes heller ikke en opskrift eller garanti på den lykke, som samfundet dikterer. Den eksistentielle udfordring peger tilbage på mennesket selv som det eneste, der er i stand til at erkende disse livsvilkår og skabe mening på baggrund af dem. Derfor er meningsløshed og mening dybt forbundne, ligesom lykke og lidelse, positivitet og negativitet også står i et centralt forhold til hinanden.

Søgen efter mening

Det melankolske menneske har muligvis indset, at der ikke findes en given mening med tilværelsen. Den må vi selv skabe, og her kan melankolien opfattes som en søgen efter mening midt i det meningsløse.

Det kan tænkes, at det menneske, der tør gå ind i det ukendte og meningsløse, får et mere autentisk forhold til sig selv.

Måske er det gevinsten ved at lade være med at skubbe det meningsløse væk som negativt eller forkert.

I mange tilfælde kommer melankolien ikke bare enten ude eller indefra. Den opstår i selve forløbet på at forholde sig aktivt,

Lars Von Triers 'Melancholia' er en del af en større tendens, hvor kunsten giver plads til melankolien. Foto: Zentropa

opmærksomt og kritisk til livet.

Den endeløse jagt på lykke kan derimod hurtigt ende med, at vi som mennesker bliver fremmedgjorte og overfladiske i stedet for at se indad og forstå, hvad vores følelser kan være udtryk for. Vi forsøger at kontrollere følelserne ved at vurdere, om de er positive eller legitime at føle eller ej. Hvis melankolien ikke anerkendes på samfundsmæssigt og individuelt niveau, opstår risikoen for, at den kan føre til reel depression. Og bliver man deprimeret, findes der efterhånden mange anvisninger på, hvordan sygdommen kan behandles. Men hvad med melankolien? Skal man også skille sig af med den? Mennesket lever og engagerer sig på trods. frem for en svaghed. Det melankolske menneske har muligvis indset, at der ikke findes en given mening med tilværelsen. Den må vi selv skabe, og her kan melankolien opfattes som en søgen.

kronik@information

Marie Amalie Rørbye er cand.mag. i psykologi og kommunikation fra Roskilde Universitet

Derfor er Kinas politiske model overlegen

Amerikanernes trosbaserede ideologiske overmod kan snart drive deres demokrati ud i kaos

Af Eric X. Li

SHANGHAI – I sidste uge var Obama-administrationen vært for Xi Jinping, Kinas vicepræsident og kommende leder. Verdens mest magtfulde vælgerdemokrati og verdens største épartistat mødtes i en for begge parter kritisk overgangstid.

I vestlig offentlighed ansues rivaliseringen mellem de to giganter ofte som et sammenstød mellem et demokratisk system og et autoritært system. USA og Kina har da også fundamentalt forskellige opfattelser af deres respektive politiske systemer: Hvor USA betragter demokratisk regeringsførelse som et mål i sig selv, anser Kina sin nuværende styreform – og alle andre politiske systemer – som et blot og bart middel til at opnå større nationale mål.

Historien kender til to store eksperimenter i demokrati. Det første – Athen i den græske oldtid – varede blot halvandet århundrede. Den andet er det moderne Vesten, hvor USA ser sig selv som avantgardelandet. Definerer vi 'demokrati' som 'en borger – én stemme', er det amerikanske demokrati dog ret beset kun 47 år gammelt. For først i 1965 indførtes den stemmeretslov, som stoppede de diskriminerende administrative praksisser, der i visse stater skulle gøre det svært eller umuligt for afroamerikanere at lade sig registrere som vælgere. De fleste kinesiske dynastier har holdt længere end dette flygtige tidsrum.

Hvorfor hævder så mange i Vesten mon så dristigt, at de har opdaget det ideelle politiske system for hele menneskeheden – og at dets succes vil være evigt sikret?

Svaret skal findes i det nuværende demokratiske eksperimenter historiske kilder. Det tog sin begyndelse i den europæiske oplysningstid. To grundlæggende ideer indgik i dets kerne: For det første, at individet er rationelt. For det andet at det en-

kelte menneske – alene i medfør af at være menneske – har 'visse umistelige rettigheder'. På de to overbevisninger bygger den sekulære tro på moderniteten, hvis ultimative politiske manifestation er demokratiet.

Eksperimentets tidlige dage kom nye demokratiske ideer inden for politisk ledelse til at fremme Den Industrielle Revolution. Det indvarslede en periode med hidtil uset økonomisk fremgang og militær magt for den vestlige verden. Fra begyndelsen var nogle af eksperimenterets drivende kræfter dog opmærksomme på, at det havde indbyggede skavanker, som de derfor søgte at inddæmme.

De amerikanske føderalister understregede, at det netop var en 'republik', de oprettede – ikke et demokrati – og de udtænkte en række kontrolforanstaltninger til magtadskillelse, der skulle sætte grænser for folkeviljen.

Alligevel ekspanderede det politiske eksperiment. Stadig flere skulle deltage i stadig flere beslutninger. Som de siger i Amerika: »Californien er fremtiden«. Fremtiden betyder i den forbindelse endeløse folkeafstemninger, politisk lammelse og insolvens.

Kaos truer

I Athen førte den stigende folkelige deltagelse i politikken til demagogistyre. Tilsvarende er penge og store selskabsinteresser i dagens USA blevet den store katalysator for demagogi. USA er gået fra 'én ejendomsbesiddende mand – én stemme' over 'én mand – én stemme' til 'én dollar – én stemme'. I dag er De Forenede Stater kun 'en konstitutionel republik' af navn. De folkevalgte har ikke selv nogen vilje, og kun når de søger genvalg reagerer de på den offentlige meningsluner. Derudover er de opkøbt af særinteresser, der efter behag manipulerer befolkningen til at stemme på stadig lavere skatter eller stadig højere offentlige udgifter – det sidste typisk i forbindelse med støtte til selvdestruktive krige. Vestens nuværende konkurrence med Kina er derfor ikke

et opgør mellem et demokratisk og et autoritært system, men snarere et sammenstød mellem to fundamentalt forskellige politiske optikker. Det moderne Vesten ser demokratiet og menneskerettighederne som højdepunktet af menneskelig udvikling. Det er en antagelse, der bygger på absolut tro.

Kina er slået ind på den anden vej. Dets ledere er rede til at involvere befolkningen i større deltagelse i de politiske beslutninger, hvis, når og i det omfang det kan befordre den økonomiske udvikling og gavne landets nationale interesser.

Heri ligger, at Kinas ledere ej heller ville tøve med at begrænse nye friheder, hvis nationens behov skulle ændre sig. 1980'erne var en tid, hvor voksende folkelig deltagelse i landets politik var nødvendig for at løse de ideologiske lænker fra Kulturrevolutionens destruktive epoke. Men udviklingen kom ud af kontrol og kulminerede i det store oprør på Den Himmelske Freds Plads.

Dén opstand blev som bekendt knust under blodudgyddelser den 4. juni 1989. Den kinesiske nation måtte betale en høj pris. Men alternativerne ville have været værre.

Den stabilitet, som blev resultatet, indvarslede en hel generation med vækst og velstand, der drev Kinas økonomi frem til sin aktuelle position som verdens næststørste.

Den grundlæggende forskel mellem Washingtons og Beijings opfattelser er, om politiske rettigheder skal anses for at 'givet af Gud' og derfor absolutte. Eller om de skal ses som privilegier, der kan forhandles om ud fra en vurdering af nationens skiftende behov.

I dag synes Vesten ude af stand til at blive mindre demokratisk. Selv når dens overlevelse som globalt dominerende kan være helt afhængig af en sådan ændring. I den forstand er USA som det gamle Sovjetunionen, der også anså bevarelse af landets politiske system som det ultimative mål.

Historiens strømpil i det 21. århundrede lover ikke godt for den amerikanske livsform: Amerikanernes trosbaserede ideologiske overmod kan snart drive deres demokrati ud i den totale fallit.

debat@information.dk

Eric X. Li er venturekapitalist. © New York Times og Information

Oversat af Niels Ivar Larsen